

AXBOROT MATNLARI BILAN ISHLASH VA MEDIA MADANIYAT

Sobirova Tursunoy Ilhomboy qizi

Urganch Davlat pedagogika instituti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada axborot matnlari media madaniyat tushunchalarining mazmun mohiyati, ular haqida ma'lumotlar va ularning jamiyatda tutgan o'rni tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *axborot, media madaniyat, ommaviy madaniyat, iste'mol madaniyati.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье анализируются содержание информационных текстов, концепты медиакультуры, информация о них и их роль в обществе.*

Ключевые слова: *информация, медиакультура, массовая культура, культура потребления.*

Annotation: *In this article, the content of information texts, the concepts of media culture, information about them and their role in society are analyzed.*

Key words: *information, media culture, mass culture, consumer culture.*

KIRISH

Madaniyatshunoslikda media madaniyat deganda 20-asrda ommaviy axborot vositalari ta'sirida paydo bo'lgan va shakllangan zamonaviy G'arb kapitalistik jamiyati tushuniladi. Bu atama ommaviy axborot vositalarining nafaqat jamoatchilik fikriga, balki did va qadriyatlarga ham ko'rsatadigan umumiy ta'siri va intellektual ta'sirini anglatadi.

Muqobil atama, ommaviy madaniyat, XX asrgacha ommaviy san'atda bo'lgani kabi, bunday madaniyatning o'z-o'zidan ommaning o'zida paydo bo'lishini anglatadi. "Media madaniyat" iborasi esa bunday madaniyat ommaviy axborot vositalarining mahsuli ekanligini bildiradi.

Ommaviy axborot vositalari, reklama va jamoatchilik bilan aloqalarga yo'naltirilgan media madaniyat ko'pincha ommani manipulyatsiya qilishga qaratilgan tizim sifatida qaraladi. Korporativ ommaviy axborot vositalari asosan dominant mafkuralarni ifodalash va ko'paytirish uchun ishlatiladi. 1940-yillarda bu tendentsiyaning rivojlanishida Teodor Adorning ishi yaqqol namoyon bo'ldi. Media madaniyati iste'molchilik bilan bog'liq va shu ma'noda muqobil ravishda "iste'mol madaniyati" deb nomlanadi. Axborot matnlari ma'lum bir voqea yoki mavzu haqida ma'lumot yetkazish uchun mo'ljallangan. Ushbu turdagi matnlar obyektiv bo'lishi uchun mo'ljallangan, chunki ularning maqsadi ma'lumot berishdir. Bundan tashqari, ular tushuntirilgan mavzuni tushunishni osonlashtirishi va o'quvchi tushuntirilayotgan narsani tushunishi uchun yetarlicha tafsilotlarni berishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA: Xanna Arendtning 1961-yildagi "Madaniyatdagi inqiroz" asarida ommaviy axborot vositalari madaniyat sanoatining talablariga javob berishga olib keladi. Biroq, Syuzan Sontag ta'kidlashicha, bizning

madaniyatimizda eng “tushunarli va ishonarli qadriyatlar” ushbu sohadan kelib chiqqanligini ta’kidlaydi, bu “jiddiylkning loyqa standartlarini talab qiladi”. Natijada “befarq, yuzaki va o’ylamasdan zo’ravonlik” mavzulari odatiy holga aylanadi.

1950-yillardan boshlab televidenie jamoatchilik fikrini shakllantirishning asosiy vositasi bo’lib kelmoqda. Rozenberg va Uaytning “Ommaviy madaniyat” kitobida Makdonald “ommaviy madaniyat — bu chuqur voqeliklardan (o’lim, mag’lubiyat, fojia) va shuningdek, oddiy o’z-o’zidan paydo bo’ladigan zavqlardan foydalanadigan qadrsizlangan, ahamiyatsiz madaniyat” deb ta’kidlaydi. Van den Xagning ta’kidlashicha, “barcha ommaviy axborot vositalari oxir-oqibat odamlarni shaxsiy tajribadan uzoqlashtiradi va uni qaytarib berishni talab qilib, ularning bir-biridan, haqiqatdan va o’zlaridan ma’naviy izolyatsiyasini kuchaytiradi”.

MUHOKAMA: Hozirgi zamon axborot tizimi uning, juda keng imkoniyatlaridan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekistonda axborot olish, saqlash, foydalanish va tarqatishning umumiy manfaat va umumiy taraqqiyot nuqtai nazaridan boshqaruv mexanizmini yaratish, uning moxiyati va unsurlarini chuqur anglash zarur bo'lib qolmoqda. Ana shu hayotiy extiyojdan kelib chiqib axborot sohasida milliy xavfsizlikni ta'minlash tizimini yaratishning quydagi usullarini qo'llash madaniyatini zarur deb hisoblaymiz:

Birinchidan, sotsiologik yo’nalish. Bunda axborot olish va tarqatish jarayonida jamiyat taraqqiyotining axborotini ijtimoiy voqelik sifatidagi rolikdan kelib chiqib, jamiyatda shakillanayotgan ijtimoiy ong yo’nalishlari ijtimoiy tafakkur darajasi va uning oqimlarini o’rganishni yo’lga qo’yish kerak. Aholi turli qatlamlari, qarashlari, kasbiy va boshqa ijtimoiy holatlari asosidagi fikirlash tarzini aniqlab borish zarur.

Ikkinchidan, statistik yo’nalish. Ko’p millatli mamlakatda, hususan, 130 dan ortiq millat va elat yashayotgan, 20 ga yaqin diniy konfessiyalar faoliyat ko’rsatayotgan O'zbekistonda millatlararo va dinlararo mojarolarni turli siyosiy manfaatlar va buzg'unchi g'oyalar tasirida kelib chiqishi mumkin bo'lgan nizolar manbalarini o'rganib borish, bu borada aniq hisob – kitoblarga tahliliy yechimlarga ega bo'lish.

Uchinchidan, siyosiy konfliktologiya va siyosiy psixologiya. Axborot psixologik xavf avj olayotgan bir paytda, turli buzg'unchi g'oyalar inson ongi va tafakkuriga o'z ta'sirini o'tkazayotgan bir sharoitda siyosiy mojarolar kelib chiqish mumkin bo'lgan manbalarni o'rganish, omillarini aniqlash hamda siyosiy qarashlari, ruhiyati, ijtimoiy – siyosiy psixologik izchil ravishda o'rganib borilmog'i lozim.

To'rtinchidan, mantiqiy tizimiy va funktsional tahlil. Axborot tizimi, xususan, axborot psixologik ta'sir axborot siyosati tizimi va vositasining muxim qismi sifatida baxolashi lozim. Voqelikka ana shu tarzda yondashib, ilmiy – tahliliy nazariy va amaliy xulosalar chiqarish kerak. Tig'iz axborotlashgan jamiyatda axborot oqimi ta'sirida shakillanayotgan ijtimoiy fikr fan nuqtai nazaridan izchil o'rganilmog'i lozim.

Beshinchidan, axborot tizimida milliy istiqloq g'oyasining ustuvorligi. Har qanday fuqoro axborot bazasidan “maxsulot” tanlash jarayonida uning qalbida, ruxiyatida,

kayfiyatida, fe'l atvorida, bularning barchasining oqibati sifatidagi hatti – xarakati va munosabatida mafkuraviy immunitet ustuvorligini ta'minlash. Albatta, O'zbekiston mustaqillikning 32 yili mobaynida ommaviy axborot kommunikatsiyasi soxasida jiddiy o'zgarishlar yuz berdi. Eng avvalo har bir fuqaroning so'z va fikr erkinligi, axborot olish va tarqatish huquqi Konstitutsiya bilan kafolatlangan. Ommaviy axborot vositalari to'g'risidagi bir qator qonunlar yaratildi va amalda qo'llanilmoqda. Mustaqil nashrlar soni keskin ko'paydi. Bularning hammasi mamlakat ichki hayotida milliy axborot tizimining o'ziga xos taraqqiyotidan dalolat beradi.

XULOSA. Yuqorida aytib o'tilganlardan kelib chiqqan holda biz yangi hodisaga quyidagicha ta'rifni berishga haqlimiz: media madaniyat – bu insoniyat tomonidan madaniy va tarixiy rivojlanish jarayonida ishlab chiqilgan, ijtimoiy ongning shakllantirishga va ijtimoiylashuviga hissa qo'shadigan individual axborot – kommunikatsiya vositalarining to'plamidir. Unga axborot uzatish madaniyati va uni idrok etish madaniyati kiradi; u yoki bu boshqa media madaniyatni idrok etish, tahlil qilish, baholash, media ijodkorlik bilan shug'ullanish, ommaviy axborot vositalari orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishga qodir shaxsiyat rivojlanish darajalari tizimi sifatida ham qaralishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Понимание медиа. Жуковский, 2003.
2. Кириллова Н. Медиакультура: от модерна к постмодерну. М 2005
3. Media va axborot savodxonlik bo'yicha tarbiyasi og'ir bolalar toifasi bilan ishlash uchun uslubiy qo'llanma. Bishkek, 2021
4. Doniyorova Dinora “ Axborot matnlari bilan ishlash va media madaniyat”. Angren, 2023
5. Uz.m.wikipedia.org